

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שמיני

היכל
תשיעי

תורת מנחם תפארת לוי יצחק

ביאורים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקלעה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

על תורת לוי יצחק

של

הערות על מאמרי חז"ל (תענית ה, ב)

יוצא לאור לש"פ בא, ד' שבט, ה'תשע"ח

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

לזכות

יוסף יצחק הכהן בן רישא

שלמה הלוי בן איטא העניא

חיים שאול בן חנה

מנחם מענדל בן עליא שושנה

שלום דובער בן רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות

להצלחה רבה ומופלגה בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב

ב

בי"ה, כ"ו תמוז, ה'תשל"ג
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נוי"מ עוסק בצרכי ציבור
מו"ה אברהם שי פיגלין

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ומכל בני המשפחה שיי על ידי הרב יצחק דוד
שי גרונר, ביחד עם בקשת ברכה. והשי"ת ימלא משאלות לבב כל או"א מהם
לטובה בכל המצטרך בגשמיות וברוחניות גם יחד.

במיוחד נהניתי לשמוע על דבר העזר להמוסדות מכל אחד מבני
המשפחה, ויהי רצון שלא יסתפקו בזה ובהשיגים דעד עתה, אלא ילכו מחיל אל
חיל הלוחך ומוסיף ואור, בהתאם לדרישת השעה. ולדכוותי אין צורך להאריך
בגודל הזכות והאחריות שבזה, שהרי משפחת פיגלין שיי היא עמוד התווך של
המוסדות ובכלל זה הפצת המעיינות והחזקת התורה והיהדות במחנם ובמדינתם
לדוגמא ולמופת לרבים.

ובימים אלו עליהם נאמר ציון במשפט (תורה) תיפדה ושבי בצדקה, יהי
רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד שייחפכו ימים אלו לששון ולשמחה.

בכבוד ובברכה.

ב

מו"ה אברהם שי פיגלין: אוסטרליא. אגרות נוספות אליו — אג"ק חי"ד אגרת ד'תנו.
חכ"ו אגרת ט'תתקד. וראה גם שם אגרת ט'תתיז.

ילכו מחיל אל חיל: תהלים פד, ח.

עליהם נאמר ציון במשפט (תורה) תיפדה ושבי בצדקה: ישעי' א, כו. וראה לקו"ת דברים א,
סע"ב.

לקיום היעוד שייחפכו ימים אלו לששון ולשמחה: ראה ירמ' לא, יב. זכרי' ח, יט. רמב"ם
הל' תעניות בסופן.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ בא, ד' שבט הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק מהתוועדות
כ"ף מנחם אב, ה'תשל"א — ביאור במחז"ל (תענית ה, ב) "אין מסיחין בסעודה
.. יעקב אבינו לא מת .. כל האומר רחב כו" — תדפיס מספר תורת מנחם תפארת
לוי יצחק חלק רביעי שמכינים עתה לדפוס.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו", ומלכנו
נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום הבהיר כ"ח טבת, ה'תשע"ח,
יום הולדת הרבנית הצדקנית מרת חנה ז"ל זי"ע, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע,
ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2018 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5778 • 2018

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

א

בי"ה, י"ב טבת תשי"ב
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ באמונה וכו'
מוה"ר משה זלמן שי

שלום וברכה!

זה זמן רב שלא קבלתי ממנו מכתב, אף שלעתים תכופות מגיע לכאן פ"ש מהנעשה אתו ובי"ב שיחיו, ובכל אופן מה טוב אם יכתוב גם בעצמו אודות זה. ועל של עתה באתי, להביע ברכתי לו ביחוד בעד כל מה שעשה עד עתה לטובת מוסדותינו בכלל, ובפרט עתה בנוגע להשיבה אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש אשר במעלבורן, ובטחוני חזק, אשר גם להבא ישתתף בזה בכל יכולתו, הן בעצמו והן בהשפעתו על ידידיו ומכיריו ובפרט על בניו וכל בי"ב שיחיו.

ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אָז דער אויבערשטער בלייבט ניט קיין בעל חוב, ומשלם מדה כנגד מדה, ובמילא גם בענין זה, הנה עסקו והשתדלותו בקירוב בני ובנות ישראל לאביהם שבשמים, תשמש הצנור והכללי להמשכת וקבלת ברכות השי"ת לו ולכל יו"ח שיחיו, אידישן נחת חסידישן נחת.

בברכה ופ"ש המחכה לבשו"ט.

מוסג"פ העתק מכי הכללי בקשר עם חג החגים הוא י"ט כסלו.

א

מוה"ר משה זלמן: פייגלין, שעפארטאָן. אגרות נוספות אליו — אג"ק ח"ב אגרת רטז. חי"ד אגרת ד'תשמז, ובהנסמן בהערות שם.

פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר. דער אויבערשטער בלייבט ניט קיין בעל חוב: ראה אג"ק שלו ח"ו אגרת א'תשנג (ס"ע רנה ואילך — נעתק ב"היום יום" כח אלול). וראה גם אג"ק ח"ד אגרת תשצז. תתח. איקיב. ח"ה אגרת א'דש. חכ"א אגרת ז'תתפכ, ובהנסמן בהערות שם.

מדה כנגד מדה: סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

מכ' הכללי בקשר עם חג החגים הוא י"ט כסלו: ראה אג"ק ח"ה אגרת א'שכה.

אין מסיחין בסעודה, יעקב אבינו לא מת, וכל האומר רחב

רצ נחמן ורצ יצחק הווי יתצי בסעודתא, א"ל רצ נחמן לר"י לימא מר מילתא, א"ל הכי אמר רבי יוחנן, אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויצא לדי סכנה (כשיצא הקול נפתח אותו כוצע שעל פי הקנה ונכנס צו המאכל ומסתכן. . מאכל ומשמה הולך דרך הושט). צמר דסעיד² א"ל הכי אמר רבי יוחנן, יעקב אבינו לא מת (אלא: חי הוא לעולם³), א"ל וכי צדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקצרו קצרייא, א"ל מקרא אני דורש שנאמר⁴ ואתה אל תירא עזדי יעקב נאס ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שביס, מקיש הוא לזרעו מה זרעו צמיס אף הוא צמיס. א"ר יצחק כל האומר רחב רחב מיד נקרי. א"ל רצ נחמן אנה קאמינא ולא איכפת לי, א"ל כי קא אמינא צידעה ומכירה וכו'.

(תענית פ"א ה, ג)

וצ"ל כל זה, וגם להבין השייכות דהמימרות דר' יוחנן מה שאין מסיחין בסעודה ומה שיעקב לא מת זה לזה. ושניהם אמרם ר' יוחנן. והשייכות דהמימרא דר' יצחק עצמו כל האומר רחב רחב להמימרות הקודמות. ולמה זה המימרא אמרה ר' יצחק עצמו ולא ר' יוחנן. . ומהו השייכות דרב נחמן לר' יצחק, ששניהם יתבי בסעודתא, ואיזה סעודה היתה זאת.

יל"פ בס"ד. נחמ"ן מספרו נצ"ח. ור' יצחק הוא גבורה, כשמו יצחק, שהשם יצחק הראשון בן אברהם הוא מדת הגבורה. והשייכות דנצח לגבורה הוא, כי מצינו בתהו שאור הגבורה ירד למקום נו"ה, ואור דנו"ה עלה למקום הגבורה. גם נצח פירושו תוקף ונצחון, והוא מצד הגבורה, כי מי שהוא גבור הוא מנצח. גם נצח שייך למצח, כי הכ"ד בתי דינין

1) פרש"י תענית שם. וידועה השקו"ט אם

הפירוש לתענית הוא מרש"י (ראה מהר"ן חיות סוף מס' תענית. שם הגדולים (להחיד"א) מערכת גדולים ערך רש"י קרוב לסופו).

2) כ"ה הגירסא בע"י. ובגמ' "בתר

דסעוד". ופשוט דשניהם היו יושבין בסעודה.

ואולי לפי גירסת הע"י מוכח דלפנ"ז כבר

הפסיק ר"י מלסעוד — ראה לקמן סוף הערה

3)

4)

5)

וכן משמע דכתיב (ויחי מט, לג) ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה (יג, א) גבי מעשה דחושם. ועד"ז הוא ברש"י עה"ת ויחי שם "ויגוע ויאסף, ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת".

4) פרשתנו נ, ב. שם, יו"ד. יג.

5) ירמי' ל, יו"ד.

שבמצחא דז"א כולא אקרונ נצח, ובאתון רצופין הוא מצח⁶, ולכן הלכה כרב נחמן בדיני, מפני שהוא שייך להכ"ד בתי דינין שבמצחא .. וזהו השייכות דרב נחמן לר' יצחק גבורה, כי יצחק תיקן תפלת המנחה⁷ שבזמן המנחה מתגלה מצחא דז"א שהוא תוקף הדינין⁸. ורב נחמן הוא בחי' נצח השייך למצח, ובשמו נחמן יש אותיות מנ"ח דמנח"ה, א"כ הוא שייך לתפלת מנחה דיצחק. לכן הוה יתיב עם ר' יצחק.

ובמה הוה יתבי, בסעודתא. הנה מאחר שרב נחמן הוא נצח, ור' יצחק הוא גבורה, א"כ הסעודתא שביניהם הוא ת"ת, שבסדר הספירות .. הוא בין גבורה לנצח. ות"ת הוא בחי' יעקב, היינו בחי' סעודתא, אכילה, כמ"ש⁹ והאכלתיך נחלת יעקב אביך .. א"כ הסעודתא הזאת הוא הסעודה השלישית דשבת שאחר מנחת שבת, שהיא בחי' והאכלתיך נחלת יעקב אביך¹⁰ .. שאז משתכחין כל הדינין והגבורות שבמצחא דז"א, שלכן אומרים בתפלת מנחה דשבת ואני¹¹ תפלתי לך ה' עת רצון¹². זהו שרב נחמן ור' יצחק שהם בחי' מנחה, השייכים למצח דז"א, שהוא בחי' דינים וגבורות, הנה כאן הוה יתבי בסעודתא דוהאכלתיך נחלת יעקב אביך שבמנחת שבת, שאז משתכחים כל הדינים וכל הגבורות, כי אז הוא עת רצון.

א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא .. כי מלבד זה שבכל שולחן בסעודה צ"ל דברי תורה אפילו בחול, כדמוכח במס' אבות פ"ג מ"ג, הנה בסעודה דשבת בודאי צ"ל דברי תורה, כי יומא דשבת קשורא הוא דאורייתא¹³ .. ומה גם בסעודה שלישית שהיא לנגד והאכלתיך נחלת יעקב אביך, שיעקב ביחוד הוא תורה, כמ"ש¹⁴ ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל .. ולכן ביקש ממנו שיאמר מלתא.

א"ל הכי אמר ר' יוחנן אין מסיחין כו'. אמר מימרא דר' יוחנן דוקא, כי ר' יוחנן הוא מזרעא דיוסף שכתוב עולי עין, כדאיתא בפ"ק דברכות¹⁵, יוסף הוא בחי' יסוד, ובשרש הוא בחי' יסוד דעתיק .. שהוא למעלה

(6) כמ"ש באד"ר דקל"ו ע"ב ובאד"ר
דרפ"ח ע"ב, ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(7) ברכות כו, ב.
(8) כמ"ש באד"ר דקכ"ט ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(9) ישע"י נח, יד.
(10) כמ"ש בזה"ק פ' יתרו דפ"ח ע"ב בסעודתא תלתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(11) תהלים סט, יד.
(12) כמ"ש באד"ר דקכ"ט ע"א ובאד"ר דרפ"ח ע"ב, ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(13) כמ"ש בזה"ק פ' אמור דצ"ה ע"א ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(14) תהלים עח, ה.
(15) כ, א. ושם: כתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין .. אל תקרי עלי עין אלא עולי עין (מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן — פרש"י).

במימרא הא' מדובר אודות חשיבות ענין הסעודה ("אין מסיחין בסעודה"), שענינה לחבר את הנפש עם הגוף.

ובמימרא הב' מדובר אודות המשך חיבור הנפש בגוף גם בתקופה שבה אין כבר ענין של אכילה ושתי' (סעודה) — "יעקב אבינו לא מת", "אלא חי הוא לעולם".

ובמימרא הג' מדובר אודות הענין ההפכי — "האומר רחב רחב מיד נקרי" — היפך מעלתו של יעקב, שאודותיו מצינו חידוש גדול בגמרא במסכת יבמות¹¹: "אטו כ"ע יעקב אבינו הוא, דכתיב בי¹² כחי וראשית אוני, שלא ראה קרי מימיו", היינו, ש"זרעו" הי' באופן שנעשה מזה ענין של "חיים" — "זרעו בחיים" עד סוף כל הדורות, ולא באופן שהולך לאבדון רח"ל, שזהו ענין של היפך החיים, כמ"ש הרמב"ם¹³ ש"שכבת זרע היא כח הגוף וחייו ומאור העינים, וכל שתצא ביותר, הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים כו".

וענין זה קשור עם "האומר רחב רחב כו" — כידוע מ"ש בספר יצירה¹⁴ ש"ברית המעור" היא כנגד "ברית הלשון", והזהירות בברית הלשון (שלא לומר "רחב רחב" וכיו"ב) מסייעת בזהירות ושליטת העינים הבלתי-רצויים של "ברית המעור", אלא באופן שיהי' "זרעו בחיים".

וזהו גם סיום הסיפור בגמרא "כי הוה מיפטרי מהדדי, אמר לוי, ליברכך מר, אמר לוי וכו' יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך" — שבהמשך למימרות הנ"ל נאמרה גם הברכה בקשר לענין ד"זרעו", שיהיו כמותו כו'.

(משיחת כ"ף מנחם אב הנ"ל)

(111) עו, א.
(112) ויחי מט, ג.
(113) הלי' דעות פ"ד הי"ט.
(114) פ"א מ"ג. וראה גם ר"ח שער הקדושה פ"א. של"ה שער האותיות אות ש'. ועוד.
(115) הלי' דעות פ"ד הי"ט.

יא. ועתה נבוא לבאר המאמר הג' — "כל האומר רחב וכו'":
לכל לראש — בנוגע לנפק"מ לדינא:

איתא במשנה במסכת זבים¹⁰⁸: "בשבעה דרכים בודקין את הזב (משום דאינו מטמא מחמת אונס), עד שלא נזקק לטומאה (דהיינו כשרואה ראי' שני' שבה הוא נעשה זב (ובראי' שלישיית מביא קרבן¹⁰⁹))
.. אבל ראי' ראשונה מטמאה באונס טומאת ערב כדין בעל קרי, ומצטרפת עם השני' ואפילו שהיתה באונס), במאכל ובמשתה .. ובהרהור".

ועל זה מחדש ר' יוחנן שה"שבעה דרכים" שנימנו במשנה (שבהם לא נזכר ענין של דיבור, הזכרת שם שיכולה לעורר תאוה) הם ענינים השווים בכל אדם, אבל ישנו ענין נוסף שיכול לגרום ראי' באונס — "האומר רחב רחב" ו"יודעה ומכירה" (שלכן אין זה שוה לכל), שע"ז נעשה בעל קרי, ובמילא, אם תהי' זו ראי' שני', לא יהי' לו דין של זב, כיון שראה באונס.

ונפק"מ לדינא גם לאחר שרחב לא נמצאת בעולם — כי, אע"פ שרחב היתה אשה יפה באופן שלא הי' לעולמים, הרי יכול להיות שתהי' עוד הפעם מציאות של אשה יפה בדוגמת יפ"י של רחב בדור שלה, ויהי' יודעה ומכירה.

אך כיצד אפשר לשער אם היא יפה כמו רחב אם לאו (הרי בדורות המשנה לא ידעו כיצד היתה נראית רחב, כיון שלא היו תמונות כו') — הרי זה קשור עם הענין ד"שכיחא היוזקא" (כבב' המימרות שלפנ"ז):

כיון שהענין ד"שכיחא (ועאכו"כ "קביע") היוזקא" הו"ע חזק בטבע עד כדי כך שאפילו "שלוחי מצוה" צריכים להזהר מזה [כמובן מדברי שמואל שהי' ירא לקיים את שליחותו של הקב"ה למשוח את דוד, באמרו, "איך אלך ושמע שאול והרגני", וכהסיוס בגמרא¹¹⁰ שהקב"ה הסכים לכך, ולכן נתן לו עצה: "ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו'"¹¹⁰] — הנה אם יש אשה שיודעים ומכירים אותה שבכל פעם שמזכיר את שמה נעשה בעל קרי, הרי זו הוכחה שזהו מעמד ומצב ד"שכיחא היוזקא".

יב. ועוד ענין בקישור ג' המימרות:

מבחי' עין, דהיינו עולי עין אפילו מבחי' עינא פקחא דא"א .. התיקון רעוא דרעוין .. והוא בחי' עת רצון שבמנחת שבת. א"כ ר' יוחנן שהוא מזרעא דיוסף הוא ג"כ מבחי' זו .. ולכן אמר ר' יצחק מימרא דר' יוחנן דוקא, כי מימרא דר' יוחנן שהוא בחי' עת רצון, שייך להסעודה שלישית דמנחת שבת.

וכן גוף המימרא שאין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט כו', שייך ג"כ ביחוד לסעודה שלישית דמנחת שבת, שאז הוא עת רצון כו', היינו ביחוד אין מסיחין בסעודה הזאת דוקא, כי בסעודה הזאת דעת רצון יש ביותר החשש, אם יסיח, שיקדים קנה לושט, והיינו כי עת רצון, הנה ע"ת גי' קנ"ה וש"ט במכוון. קנ"ה הוא בחי' כתר אבא¹⁶, ומספרו ה"פ אל, דהיינו ה' חסדים, הוא בחי' אבא מקור החסדים, כי יונק מהמזל נצר חסד. וש"ט הוא בינה, ומספרו ה"פ ס"ג בחי' בינה, וביחוד הם מספר ע"ת .. והנה .. במנחת שבת הוא עת רצון שמתפשט בהע"ת בחי' רצון. והוא שמתפשט הרצון שבמצח דא"א במזל הח' דדיקנא, שממנו יונק אבא בחי' קנה, דהיינו כתר דאבא .. והיינו נוצר אותיות רצון¹⁷, והוא בחי' חסד. הנה אם יסיח בסעודה הזאת, כאן יש ביותר חשש שיקדים קנה בחי' כתר אבא .. לושט בחי' אימא. כי הרי בסעודה דמנחת שבת, הוא המשכת הרצון בחי' חסד .. להתיקון נוצר חסד, שזה שייך ביותר לקנה, לכן בסעודה הזאת דוקא יש החשש שיקדים קנה לושט, לכן אין מסיחין בסעודה .. ונקט הלשון מסיחין (ולא מדברים, או אומרים, מספרין, וכדומה) הוא כי לשון שיחה מצינו בראשונה ביצחק, כמ"ש¹⁸ ויצא יצחק לשוח בשדה, והוא מה שתיקן תפלת המנחה, כדרז"ל¹⁹, שהיא בחי' דינים וגבורות .. הנה בסעודה דמנחת שבת או הוא אדרבה, עת רצון, שנכפין ומשתכבין כל הדינין, לכן או אין מסיחין בסעודה. בסעודה הוא מספר קמ"ז חיי שני יעקב¹⁹, והסעודה השלישית דשבת, הוא בחי' והאכלתיך נחלת יעקב אביך כנ"ל. ואז הוא עת רצון, חסדים, לכן אין מסיחין, בחי' שיחה, דינים, בסעודה הזאת. והיינו ויב"א ליד"י סכנ"ה הוא מספר יצחק גבורות וכו'.

בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת. א"ל עוד הפעם מימרא דר' יוחנן, בחי' יסוד, שהוא שייך למנחת שבת יסוד דעתיק שבמצח דא"א. וגוף המימרא יעקב אבינו לא מת, ג"כ שייך לסעודה

(16) כמ"ש במא"א מע' קנה ע"ש (תורת לוי"צ כאן).
(17) נסמן באג"ק ח"ב ס"ע קיט ואילך.
(18) חיי שרה כד, סג.
(19) ר"פ ויחי.

(108) פ"ב מ"ב (ובפי' הרע"ב).
(109) מגילה ח, א.
(110) שמואל"א טז, ב.

לחנוט את יעקב, בגלל שלדעתם לא יתכן שישאר חי לעולם, עי"ז שיהי' "זרעו בחיים", כדלקמן.

י. ובהקדים — שמצינו¹⁰¹ שאצל המצריים היתה "חכמת מצרים" בכו"כ עניני שכל, כולל גם חכמת הנפש.

ובפרט ע"פ הידוע שהיתה לפרעה ידיעה בשם אלקים (ורק בנוגע לשם הוי' אמר "לא ידעתי את הוי'")¹⁰², והרי הפירוש ד"אלקים" ע"פ שו"ע (ועאכו"כ ע"פ קבלה וחסידות) הוא "בעל הכחות כו"¹⁰³, שקאי על כל עניני הטבע, כולל גם נפש האדם שהיא חלק מהטבע.

וא"כ, בודאי ידעו (נפש האדם ועאכו"כ) גוף האדם קשור עם הבנים, כך, שקישור הנפש בגוף אצל יעקב תלוי באופן הנהגת הבנים.

ובכן: אע"פ שיעקב הי' צדיק, וברך והדריך את בניו בכל ההוראות בקשר להנהגה בדרך התורה והמצוה, כך, שהם בבחי' "שלוחי מצוה", מצד כח התומ"צ, אבל אעפ"כ, מצד כללות הענין ד"ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב" וגם את הפכס¹⁰⁴, ובפרט כשנמצאים במצרים, "ערות הארץ"¹⁰⁵ נהרי ידעו שלאחרי קבורת יעקב חוזרים בניו למצרים, ששם השאירו את טפס כו'¹⁰⁶, ולא עוד אלא שרצונם הי' שבנ"י ישארו במצרים עד עולם, שלכן השליכו את ארונו של יוסף לנילוס כדי שבנ"י לא ימצאו אותו, ובמילא לא יוכלו לצאת ממצרים¹⁰⁷, הרי זה מעמד ומצב ש"שכיח (ו"קביע") היוקא", כך, שלדעתם הי' ברור שעכ"פ חלק מזרעו של יעקב לא ישאר בחיים, ובמילא, גם יעקב לא יוכל להשאר חי לעולם, אלא יהי' באותו מעמד ומצב כמו אברהם ויצחק כו'.

ועפ"ז מתורצת השאלה "וכי בכדי חנטו חנטיא כו'" — שהרי הענין ש"יעקב אבינו לא מת" מיוסד על זה ש"מקרא אני דורש שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב .. כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", שזוהי הבטחה שנאמרה ע"י הנביא לאחרי כמה שנים ודורות, אבל לולי זאת, ע"ד הרגיל, הרי זה מעמד ומצב ש"שכיח היוקא", כנ"ל.

וזהו הקשר בין שני המאמרים — "אין מסיחין בסעודה" ו"יעקב אבינו לא מת" — שבשניהם מודגש הענין ד"שכיח היוקא".

שלישית דשבת. כי סעודה שלישית היא בחי' והאכלתיך נחלת יעקב אביך .. אמנם מה שאמר לו המימרא הזאת דיעקב אבינו לא מת דוקא, ששייכותא לסעודה שלישית דשבת הוא מפני שסעודה שלישית היא בחי' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ולא איזו מימרא אחרת מענין יעקב. הנה מלבד זה שמאחר שכתוב נחלת יעקב, וענין נחלה הוא ירושה, שזהו כשיש מיתה, וא"כ הוי' אמינא שיעקב מת, שאז שייך לומר שיש נחלתו דיעקב, ויאכל אותה, קמ"ל שיעקב לא מת. עוד דברים בגו. והוא כי הרי מצינו שבמנחת שבת, נסתלקו ומתו שלשה צדיקים גדולים מאד, שכולם הם בקו האמצעי. יוסף יסוד, משה דעת, דוד מל', (שלכן אומרים ג"פ צדקתך לנגדם במנחת שבת²⁰). והוא כי בעצם זמן המנחה הוא זמן דדינים, לכן נסתלקו במנחה. אך במנחת שבת דוקא, שאז הוא עת רצון, התגלות יסוד דעתיק שבמצח דאריך .. והנה יעקב שהוא בחי' ת"ת, הבריח התיכון, הרי הוא ג"כ בקו האמצעי, כמו משה יוסף ודוד .. וסעודה השלישית דשבת היא ביחוד לנגד יעקב, והאכלתיך נחלת יעקב אביך. וא"כ הוי' יעקב ג"כ צריך הי' למות ולהסתלק במנחת שבת, ע"ד כמו משה .. וא"כ הוי' אמינא שבאמת כן הוא שיעקב מת בזמן מנחת שבת, קמ"ל שיעקב אבינו לא מת. והוא²¹ כי אור הת"ת .. נשאר במקומו, כמ"ש²² מקומך אל תנח, ר"ת אמת, שהוא בחי' ת"ת, מדתו של יעקב, כמ"ש²³ תתן אמת ליעקב, אמ"ת ליעקב הוא תיבות יעקב"ל א"מ"ת²⁴ וכו'.

אמר ר' יצחק כל האומר רחב רחב מיד נקרי, א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קא אמינא בידועה ומכירה. השייכות דהמימרא הזאת הכא לסעודה דמנחת שבת, ושייכותה להמימרות הקודמות .. י"ל כי הנה רחב היתה אשה זונה, כמ"ש²⁵ ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב. והנה כתיב בירמי' סי' ג'²⁶ ומצח אשה זונה הי' לך מאנת הכלם .. והענין הוא, כי הנה בסט' דקדושה רחב הוא בחי' בינה, כי רחבות הנהר הוא בחי' בינה שיסודה רחב, וכן הבאר הנק' רחבות ע"ש כי עתה הרחיב ה' לנו²⁷ רומז על בינה .. ויסוד דבינה הוא בדעת דו"א²⁸,

(20) זח"ב קנו, א.
 (21) ראה גם לקוטי לוי"צ לזח"ב ע' יא.
 (22) קהלת יו"ד, ד.
 (23) מיכה ז, כ.
 (24) בהשייכות דיעקב לא מת למדת האמת שלו — ראה גם הרשב"א (בע"י) תענית שם. מפרשים שהובאו בתו"ש ויחי מט, לג (אות תח). ועוד. וראה גם תו"ח ויחי

קו, סע"א ואילך. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 7
 ואילך ובהנסמן שם.
 (25) יהושע ב, א.
 (26) פסוק ג.
 (27) תולדות כו, כב.
 (28) כידוע בענין אתי מפתחא דכליל שית וסתים פתחהא (תורת לוי"צ כאן).

(101) ראה זח"א קכה, סע"א (במהנ"ע).
 (102) ראה תו"מ חט"ו ע' 80. וש"נ.
 (103) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה.
 (104) נצבים ל, טו.
 (105) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.
 (106) ויחי נ, ח.
 (107) ראה דב"ר פי"א, ז.

או יצחק שיצא ממנו כו'), ובלשון הרמב"ם⁹⁸: "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה. . . ומיד הן נגאלין" [וענין זה נאמר בנוגע לכל ישראל, שהרי גבי יעקב לא נאמר "ביעקב, ולא כל יעקב"; אם הוא רק מזרע יעקב, מבטיח הכתוב ש"לא ידח ממנו נדח"⁹⁹], ועי"ז ש"זרעו בחיים" — "אף הוא בחיים".

ט. והנה, כאשר ר"י אמר לר"נ "הכי אמר ר' יוחנן יעקב אבינו לא מת" — לא היתה אצלו שאלה מהי מעלתו המיוחדת של יעקב לגבי אברהם ויצחק, שהרי פשוט הדבר שאברהם ויצחק יצאו מהם כו', ורק יעקב היתה מטתו שלמה; שאלת ר"נ היתה רק "וכי בכדי ספדו כו'", ועל זה השיב לו ר"י "מקרא אני דורש וכו'":

ובהקדים — שלכאורה אינו מובן איך מתורצת השאלה "וכי בכדי ספדו כו'" עי"ז ש"מקרא אני דורש וכו'":

בפירוש רש"י: "והאי דחנטו חנטיא, סבורים היו (נדמה להם) שמת (אבל חי הי')". ואינו מובן:

א) אם הסיבה לכך ש"חנטו חנטיא" היא בגלל ש"סבורים היו שמת" — למה הוצרך ר"י לומר "מקרא אני דורש וכו'"; הי' לו לומר ש"סבורים היו שמת", ולא ידעו ש"לא מת"?

ב) מדוע לא ידעו חנטיא ש"לא מת": בשלמא אם הענין ד"יעקב אבינו לא מת" הי' בנוגע לנשמה — הי' מובן מדוע לא ידעו חנטיא ש"לא מת", כיון שאין להם שייכות כלל לנשמת יעקב, שאין ביכלתם למששה כו'; אבל כיון שהענין ד"יעקב אבינו לא מת" הי' בנוגע לגוף — מהו הפירוש "סבורים היו שמת", הרי הם חנטו את הגוף, וא"כ היו צריכים להבחין שהוא חי, שהרי אינו דומה מישוש וחניטת גוף חי לגוף שאינו חי?!

בפשטות יש לומר הביאור בזה — שבשעת מעשה הרגישו שיש בגופו חיות, אבל לא ידעו באיזה מצב יהי' הגוף מחר ומחרתיים, וכדי להבטיח שגם למחרת, כשיתחיל ענין המיתה, ישאר הגוף שלם, הוצרכו לחנוט את הגוף מבעוד מועד, קודם שמתחילים בגוף ענינים של הרס כו' (כמבואר במפרשי סוגיא זו בפירוש ענין החניטה¹⁰⁰).

אבל באמת אין צורך לומר שחנטו חנטיא בגלל הספק בנוגע למצב הגוף של יעקב לאחר זמן, אלא יש לומר שהיו סבורים שבודאי יש צורך

א"כ יסוד דבינה הוא ג"כ במצח דז"א. כי מצח הוא בחי' דעת, והיינו מה שאמור באדר"ר דקל"ו ע"ב בהאי מצחא (היינו במצחא דז"א) נפיק חד שערא דאתפשט ב'י' ממוחא דאפיק חמשין תרעין וכד אתפשט אתעביד מצחא דאשגחותא כו'. הוא יסוד דבינה דאפיק חמשין תרעין, כי בבינה יש נ' שערים נ' שערי בינה, ובינה נקראת מ"י מספר נ', וא"כ מצח דז"א הוא ג"כ בחי' רחב מפני יסוד הבינה שבו. . . נמצא יסוד דבינה שבמצח דז"א הוא בחי' רחב בקדושה.

ורחב הזונה קודם שנתגיירה שהיתה מתחלה זונה היא הלעומת דיסוד דבינה דקדושה שבמצח דז"א. . . והיתה יפה מאד, הלעומת דבינה דקדושה שהיא אשה נאה⁹⁹. ועמדה בגויותה נ' שנה, כדאיתא בילקוט יהושע רמז ט' בת י' שנה היתה כשיצאו ישראל ממצרים, וזינתה כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לסוף חמישים שנה נתגיירה ע"ש. הוא הלעומת דנ' שערי בינה, הנקראת מ"י. א"כ רחב שהיתה אשה זונה הוא בחי' ומצח אשה זונה, ולכן מצחא דז"א דקדושה שבו יסוד אימא דקדושה אתעביד מצחא דאשגחותא לחייבי עלמא לאינון דלא מתכספי בעובדיהון, שהם בחי' ומצח אשה זונה הי' לך מאנת הכלם. . . ולאחר שנתגיירה וחזרה בתשובה שעלתה לסט' דקדושה, והומתקו כל דיני' שנתעלתה מאד מאד. . . הוא מה שנמתק המצח אשה זונה, שנתמתקו כל הגבורות וכל הדינין שבמצח דז"א מיסוד הבינה שבשם, שהם ת' בתי דינין כמ"ש באדר"ר דקכ"ט ע"א מהאי מצחא נהרין ארבע מאה בתי דינין וכו'.

ועי' מה הומתקו כל הגבורות והדינין ברחב, הוא מפני שהאיר ממצחא דאריך במצחא דז"א, והיינו שהאירו בינה דעתיק וחכ' דעתיק המלוכב בה, שמחוץ למצח דאריך, ובהמצח דאריך הוא יסוד דעתיק, ויוצא הארה מיסוד הזה ופוגע בחו"ב דעתיק ומכים זה בזה ונמשך מזה אור גדול עד מצחא דז"א ונמתקין כל הגבורות וכל הדינין שבמצחא דז"א כנ"ל. והוא כמו בחי' מ"י יעמוד⁹⁹, שמ"י בחי' בינה מ' וחכ' י' דעתיק המלוכב בה, יעמוד, שממתיק כל הגבורות וכל הדינין. כמו"כ כאן נמתקה רחב, שהיתה בת י' שנה כשיצאו ישראל ממצרים, והמ' שנה שהיו במדבר זנתה, הרי י"ם, ונמתקה ע"י בחי' מ"י, שזה מאיר במנחת שבת. . . והוא ע"י בחי' רחב דקדושה שברום המעלות הוא בינה דעתיק (כי בינה היא בחי' רחבות הנהר).

(29) כמ"ש במא"א מע' אשה נאה נק' (30) תהלים קל, ג. ועוד. הבינה ע"ש (תורת לוי"צ כאן).

לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.

(98) ה' תשובה פ"ז ה"ה.

(99) ע"פ שמואליב יד, יד. וראה ה' ת"ת (100) ראה פ"י גאון יעקב לעין יעקב שם.

והוא הבאר דרחבות שחפר יצחק עצמו, כמ"ש²⁷ ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי' ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. יצחק בחינתו הוא זמן המנחה, כי הוא תיקן תפלת המנחה בחי' גבורות ודינים, הנה עבדי יצחק שחפרו הבארות עשק ושטנה .. רבו פלשתים עלי', שכל ענין ריב הוא מצד הגבורות והדינין .. אח"כ ויעתק משם, שעלה לבחי' עתיק, והוא יצחק עצמו, לא עבדיו, והוא כמו בזמן מנחת שבת, שאז מתמתקין כל הגבורות והדינין, כי מאיר מצחא דאריך, ובינה דעתיק שלנגדו, ולכן כשחפר שם באר לא רבו עלי', כי משתכבין כל הגבורות והדינין ונמתקין. ויקרא שמה רחבות, רחבות לשון רבים, הוא לנגד המצח דאריך שהוא רחב, ולנגד בינה דעתיק שלנגדו שהיא בחי' רחבות. ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, ופרינו דוקא שיוצא ממנו טיפת זרע, כי הרי כל האומר רחב רחב .. מיד נקרי, מפני גודל יופי' שהיא אשה נאה, וברום המעלות הוא בינה דעתיק שהיא נאה ביותר. אך ופרינו בארץ, שלא תהי' הטיפה לבטלה ח"ו, אלא ופרינו וכו'.

ועתה א"ש מה שר' יצחק עצמו אמר המימרא הזאת דכל האומר רחב רחב מיד נקרי. כי ר' יצחק ששמו הוא ע"ש יצחק הוא אשר קרא שם הבאר רחבות, והוא אמר כי עתה הרחיב כו' ופרינו. ולא שייך שיאמרה ר' יוחנן, כי ר' יוחנן שהוא מורעא דיוסף, הוא השייך ליסוד דעתיק שבמצח דא"א, שמאיר במנחת שבת, ולכן הדרשות הקודמות, דאין מסיחין בסעודה, ויעקב לא מת, אמרם ר' יוחנן, ור' יצחק רק אמרם משמו, כי ר' יצחק הוא שייך לזמן המנחה וכנ"ל. משא"כ הדרשה הזאת דרחב רחב מיד נקרי, שזה שייך לבינה דעתיק המאירה במצח דאריך, ומתגלה זה בזמן מנחת שבת, והסעודה דאז, ל"ש שיאמר זה ר' יוחנן שהוא השייך ליסוד דעתיק, אלא ר' יצחק עצמו, שהוא השייך לבינה דעתיק, והוא שקרא שם הבאר רחבות, ואמר כי עתה הרחיב כו' ופרינו וכו'.

(תורת לוי"צ ל"ש"ס בתחלתו)

א. נוסף על דברי אאמו"ר בביאור "השייכות דהמימרות דר' יוחנן, מה שאין מסיחין בסעודה ומה שיעקב לא מת, זה לזה" ע"ד הקבלה — יש להוסיף ולבאר סוגיא זו גם בנגלה ובפשטות:

ובהקדמה — שכבר עמדו מפרשים³¹ על כמה דיוקים בסוגיא זו:

(א) מה הרויח רב יצחק בזה שאמר "אין מסיחין בסעודה", הרי

חפירת בארות] הוא — כדברי הגמרא במסכת פסחים⁸⁹: "ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה, אמר, שמא חס ושלוש יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו, שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו, כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", והיינו, שדוקא יעקב היתה "מטתו שלימה"⁹⁰.

ועפ"ז מובן הטעם שרק בנוגע ליעקב אפשר לומר ש"לא מת" — לא רק בנוגע לנשמתו, שזהו אצל כל הצדיקים ש"במיתתם קרויין חיים"⁹¹, אלא בנוגע להגוף, ש"חי הוא לעולם":

גוף האדם — יש לו שייכות ונמשך אל הבנים, ע"י טיפת האב, כדאיתא בגמרא⁹²: "לובן שממנו גידים ועצמות וכו'".

וכיון שאברהם יצא ממנו ישמעאל, ויצחק יצא ממנו עשו — כידוע הדיוק בזה⁹³ שאמנם בא "ממנו", אבל באופן ש"יצא ממנו", כפי שנאמר לאברהם "גרש את האמה הזאת ואת בנה"⁹⁴, ובנוגע ליצחק נאמר⁹⁵ "כי ביצחק יקרא לך זרע", ולא "כל יצחק"⁹⁶ — נמצא שחלק מגופו של אברהם נשאר אצל ישמעאל, וחלק מגופו של יצחק נשאר אצל עשו;

וכיון שחלק זה (מגופם של אברהם ויצחק) מת ביחד עם ישמעאל ועשו — שוב אי אפשר לומר על אברהם ויצחק ש"לא מת", אלא "חי הוא לעולם".

ורק יעקב ש"מטתו שלימה" (בנוגע לכל בניו, כולל גם "את דינה בתו"⁹⁷) — "לא מת", אלא "חי הוא לעולם", כה"מקרא (ש)אני דורש, ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", והיינו, שהכתוב מבטיח ליעקב שכל זרעו של יעקב ישאר בחיים (שהרי אם חלק של זרעו לא יהי' בחיים ח"ו, הרי זה כמו אברהם

(89) נו, א. (90) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא. ד. ובכ"מ. (91) וראה פסחים שם. תו"כ בחוקותי כו, מב. (92) וראה ואתחנן שם. האזינו לב, ט. (93) ברכות יח, סע"א. (94) פרש"י ויצא כח, טו. (95) פרש"י ויצא כח, טו. (96) וישלח לד, ה. ויגש מו, טו. (97) נדה לא, א. הובא בתניא פ"ב.

ז. ויש להוסיף עוד ענין בביאור המאמר "יעקב אבינו לא מת"⁸³ ושייכותו למאמר "אין מסיחין בסעודה" – שעפ"ז תובן השייכות גם למאמר הג', "כל האומר רחב וכו'":

ולכל לראש – ביאור השאלה הידועה בתורה – "למאי נפק"מ": בשלמא "אין מסיחין בסעודה" – הרי זו הוראה בהלכות דרך ארץ שנוגעת בכל פעם שיושבין לסעודה; אבל למאי נפק"מ להלכה לדינא הענין ד"יעקב אבינו לא מת"? ! ולמאי נפק"מ המימרא ד"כל האומר רחב רחב", בה בשעה שמוסיפים התנאי "כי קאמינא בידועה ובמכירה", כך, שזהו ענין שהי' נוגע רק בזמנה של רחב?

ובכן: בנוגע למאמר "יעקב אבינו לא מת", הנה הנפק"מ לפועל היא בפשטות – לענין טומאה⁸⁴, דכיון ש"יעקב אבינו לא מת", וכהגשת רש"י: "אלא חי הוא לעולם", הרי "מת מטמא ואין חי מטמא"⁸⁵. וידועה השקו"ט בנוגע לקברי צדיקים⁸⁶, ואכ"מ.

ויש לבאר גם במאמר עצמו⁸⁷ – דלכאורה אינו מובן (כקושיית המפרשים⁸⁸): מדוע דוקא "יעקב אבינו לא מת", ולא אברהם ויצחק? הן אמת שיעקב הי' "בחיר שבאבות"⁸⁹, אבל מה הקשר של "בחיר שבאבות" עם הענין ש"לא מת" אלא חי?!

ובכן, ענין זה מובן מהמענה של ר"י על שאלת ר"נ "וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא" – "מקרא אני דורש שנאמר וכו'", שעפ"ז מתורץ בדרך ממילא מדוע יעקב דוקא לא מת.

[כלומר: אצל ר"נ הי' מובן בפשטות מדוע יעקב דוקא לא מת, ולכן שאל רק "וכי בכדי כו'"; אבל אצלנו יובן יותר ענין זה ע"פ דברי ר"י "מקרא אני דורש וכו'"].

ח. ביאור הדברים:

החילוק בין יעקב [שעיקר ענינו הו"ע התורה – "יושב אהלים", "אהלו של שם ואהלו של עבר"⁶⁵, כמ"ש¹⁴ "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל"] לאברהם [שעיקר ענינו הי' הכנסת אורחים] ויצחק [שענינו הי'

83) ראה גם תו"מ חלו"ו ע' 106 ואילך. באוהל – הרי עדיין מטמאין במגע (ראה חמ"ו ע' 23 ואילך. מנחת סלת לחינוך מצוה צו. ועוד).

84) ראה לקו"ש שם הערה 14. (87) ראה גם "רשימות" חוברת קצו.

85) ראה נדה ע, ב. וש"נ.

86) דאף שקברי צדיקים אינם מטמאין (88) ראה חדא"ג מהרש"א. ועוד.

לכאורה גם על אמירה זו חל זה ש"אין מסיחין בסעודה"³², ואדרבה, כיון שרצה לומר לו "יעקב אבינו לא מת", שהוא דיבור מועט יותר מהדיבור "אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה", הול"ל מאמר זה ("יעקב אבינו לא מת") תיכף כשביקשו "לימא מר מילתא"? י

יש מפרשים³³, שבאמרו "אין מסיחין בסעודה" לא היתה כוונת רב יצחק לבאר למה אינו יכול "לימא מילתא"³⁴, אלא להוכיחו על שדיבר אליו בתוך הסעודה³⁵, וע"פ הידוע דלאפרושי מאיסורא יש לו דין קדימה³⁶ לגבי שאר ד"ת³⁷ [ולאידך, המאמר "יעקב אבינו לא מת" אין בו נפקותא למעשה ולא להלכה³⁸, ולכן אין צורך באמירתו באמצע הסעודה].

אבל פירוש זה צ"ע לכאורה, דעפ"ז הי' לו רק להשמיעו פסק ההלכה "אין מסיחין בסעודה", ולא להאריך בדיבורו (בסעודה) ולבאר גם טעם הדין "שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה". ואף שמוכן שזה מגדיל את חומר הדבר, דחמירא סכנתא מאיסורא³⁹, הרי אדרבה, מטעם זה גופא אין לו להאריך בדיבורו עתה (באמצע הסעודה), אלא לקצר ככל האפשרי, וכיון שלהפרישו בפועל מסכנתא די באמירת עצם ההלכה "אין מסיחין בסעודה", למה לא המתין עם הוספת טעם ההלכה עד בתר דסעיד?

(ב) כיון שכל עניני תורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שמאמר ר' יצחק ("הכי אמר ר' יוחנן") שאמרו "בתר דסעיד", "יעקב אבינו לא מת", יש לו קשר ושייכות עם הדיבור ("הכי אמר ר' יוחנן") שבתוך הסעודה "אין מסיחין בסעודה"⁴⁰.

36) ועד שדוחה כמה איסורים כמו להורות לפני רבו (ראה עירובין סג, א. רמב"ם הלי' ת"ת פ"ה ה"ג. טוש"ע יו"ד סרמ"ב ס"א), איסור אמירת ד"ת בבית המרחץ (שבת מ, ב. רמב"ם הלי' ק"ש פ"ג ה"ה. שו"ע (ודאדה"ז) א"ר"ח סקע"ד ס"ח (ס"א)). ועוד.

37) ראה פרי מגדים א"ר"ח סקע" (א"א) סק"א שמביא דברי הגמ' כאן, ומסיים: הא לאפרושי מאיסורא יראה משיחין אע"ג דחמירי סכנתא מאיסורא. וראה לקמן בפנים. (38) עיון יעקב לע"י כאן (אבל ראה לקמן ס"ז).

39) חולין יו"ד, א. טוש"ע א"ר"ח סקע"ג ס"ב. יו"ד סקט"ז ס"ה בהגהה.

40) כפי שמבאר אאמור"ר בארוכה – ע"ד הקבלה.

32) וגם על אמירה דתיבה אחת, אמן – ראה ברכות מג, א. רמב"ם הלי' ברכות פ"ז ה"ו. רא"ש ברכות שם פ"ו סל"ד, ע"פ ירושלמי שם פ"ו ה"ו. טוש"ע (ודאדה"ז) א"ר"ח סקע"ד ס"ח (ס"א).

33) הרי"ף לעין יעקב. (34) כמפרשי ד"ה שמא יקדים: לפיכך לא אומר לך כלום.

35) ולכאורה כן מוכרח להגירסא שהובאה בדק"ס "לימא לן מר מלתא דאגדתא*", ובתר דסעיד "אל" (עוה"פ) לימא לן מר מילתא (דאגדתא)". וראה הערה 38.

(* ולהעיר מ"ח לתענית שם "אין אומרים דבר הלכה בסעודה").

ג) בהמשך הגמרא, "א"ל וכי בכדי ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש.. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" — למה שאל "וכי בכדי ספרו כו", לכאורה עדיפא הו"ל להקשות, איך "ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא", והרי "לא מת"⁴¹?

ד) מה השיב לו ממקרא ד"אל תירא עבדי יעקב גו", הרי אין זה מתרץ את השאלה "וכי בכדי.. חנטו חנטייא כו"⁴²?

יש מפרשים⁴³, שלפי ביאורו שמקורו מקרא ד"אל תירא גו" ודורש "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", הרי הוא מבאר כוונתו בדבריו הראשונים, שזה שיעקב אבינו לא מת אין הכוונה לחיי הגוף, שבזה היתה מיתה, אלא בנפש קאמר.

אבל (נוסף לכך שעפ"ז אינו מובן מהו החידוש שדוקא ביעקב נאמר שלא מת, הרי חיי הנפש של כל הצדיקים הם חיים נצחיים): בפרש"י בגמרא שם: "מקרא אני דורש, והאי דחנטו חנטייא סבורים היו שמת", וכ"כ לאח"ז⁴⁴ "ודחנטו חנטייא נדמה להם שמת אבל חי הי", ומזה מוכח⁴⁵ שס"ל לרש"י שכוונת הגמ' "יעקב אבינו לא מת" היא, שגופו לא מת, וכפשטות לשונו "לא מת, אלא חי הוא לעולם".

ה) לכאורה, לפי פרש"י העיקר חסר מן הספר⁴⁶, דהתירוץ על השאלה "וכי בכדי כו" הוא כי רק "נדמה להם שמת" (וזה לא נזכר בגמרא), ואילו זה ש"מקרא אני דורש" הוא רק ראי' (מן הכתוב) שיעקב אבינו לא מת.

ב. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם: סיפור זה בגמרא (ע"ד ר"ג ור"י דהוי יתבי בסעודתא), בא בהמשך לכו"כ מאמרים לפני⁴⁷, שגם התם שאל ר' נחמן את ר' יצחק, ור' יצחק ענה לו "הכי אמר רבי יוחנן", ותוכן כמה מאמרי רבי יוחנן אלה הוא ע"ד הנהגה נסית של הקב"ה עם בני ישראל, ולדוגמא (מאמר הראשון שבסוגיא שם⁴⁷): "א"ל ר"ג לר"י יורה בניסן היא יורה במרחשון כו", א"ל הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב כו', אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים

41) ראה עיון יעקב ובהמובא בעץ יוסף 3. וראה מפרשי התורה (ומפרשי רש"י) ויחי לע"י. ועוד.

42) ראה הר"י לע"י וענף יוסף שם. עה"פ מט, לג. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1260 ואילך. חכ"ו ע' 7 ואילך.

43) חדא"ג מהרש"א תענית שם. וראה רשב"א לע"י שם.

44) ד"ה אף הוא בחיים.

45) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם.

46) ה, א.

47) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם.

והם שני הענינים שבתומ"צ וישראל: כפי שהם במצב ד"יתבי בסעודתא", היינו כפי שהם בשייכות לעניני העולם, שאז פעולתם ע"פ תורה היא בהגבלות דטבע העולם (ואין מסיחין בדברי תורה במקום דשכיחא הזיקא); וכפי שהם "בתר דסעיד", למעלה מעניני העולם, לאחר גמר הבירורים בעניני העולם, שאז מתגלית מעלתם דבנ"י, כפי שהם למעלה מהבריאה, באופן ד"לא מת", "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ו. והנה גדר הנצחיות (גם) בנוגע לחיי הגוף, אף שבגלוי נאמר זה רק בנוגע ליעקב עצמו, הרי בפנימיות הוא בכל ישראל, כפסק המשנה⁷⁴ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", שפירושו עוה"ב כאן הוא עולם התחי⁷⁵, והטעם לזה (ממשיך במשנה) "שנאמר⁷⁶ ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", שמצד עצם מציאותם, שהם "נצר מטעי מעשי ידי" של הקב"ה, יקומו כל ישראל לתחיית המתים, שאז גם גופם יהי' קיים בקיום נצחי⁷⁷.

וענין זה עבר בירושה מיעקב אבינו, ש"לא מת", ובפרט דיעקב הוא בחור שבאבות⁶³, מצד בחירתו של הקב"ה, דבחירתו ית' בנוגע לכל ישראל היא (לא רק בהנשמה, שהיא חלק אלקה ממעל ממש⁷⁸, אלא) (בעיקר) בהגוף, כדאיתא בתניא⁷⁹.

ומזה ש"ספרו ספדנייא כו' וקברו קברייא", שגם זה הי' ע"פ תורה, לפי "שנדמה להם שמת", בא ונמשך הכח לכאו"א, שהדרך להגיע לתחיית המתים היא ע"י העבודה דזיכוך ובירור הגוף, ביטול הגוף "אל עפר תשוב"⁸⁰, שע"י ביטול זה (כמבואר במ"א⁸¹ שמקיים זה ע"י העבודה ורוחנית ד"ונפשי כעפר לכל תהיי"⁸² ואינו חוזר לעפר ממש) באים אח"כ לתחיית המתים, בגאולה האמיתית והשלימה.

(משיחת כ"ף מנחם אב תשל"א — לקו"ש חל"ה ע' 223 ואילך)

*

74) סנהדרין ר"פ חלק.

רכב ואילך.

75) רע"ב (ועוד) למשנה סנהדרין שם.

78) תניא רפ"ב.

79) פמ"ט (סט, סע"ב ואילך), ובו דוקא להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה, שהטעם ע"ז הוא כדאיתא בגמ' (שם ז, א) הוא כפר בתח"מ לפיכך לא יהי' לו חלק בתח"מ כו' מדה כנגד מדה.

80) בראשית ג, יט.

81) ראה ס' השיחות תשמ"ח ח"א (ע' 227-8).

76) ישע"י ס, כא.

82) תו"מ סה"מ אב ע' קכד. ועוד.

77) ראה בארוכה תו"מ סה"מ אייר ע' 82)

ברכות יז, א: אלקי נצור כו'.

ועל זה ענה לו "מקרא אני דורש כו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים":

כוונת ר' יוחנן ב"יעקב לא מת" אינה למציאותו של יעקב כפי שנראית למצרים, אלא לאמיתות מציאותו (גם של חיי הגוף שלו), שזוהי מציאותו כפי שהיא בתורה, שמצד זה דוקא אינו מוגדר בגדרי טבע הבריאה, "חיי היי". וזהו שאומר "מקרא אני דורש כו' מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", דזה ש"אף הוא בחיים" אינו ענין שנראה לעיני בשר (למצרים), אלא זקוקים ל"מקרא (ובזה גופא) אני דורש".

ועפ"ז מובן שאין סתירה בין הענינים ("לא מת", ולאידך מסופר בתורה ד"ספדו ספדניא כו'"), כי זה ש"ספדו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קברייא" הוא לפי ש"נדמה להם שמת", היינו כלפי המצרים, דלפי מה שראו — שלגבם ה"ז ענין אמיתי (ע"פ תורה)⁶⁸ — עשו פעולות אלו בגופו של יעקב, כי גם פעולת התומ"צ כפי שהוא בעיני העולם הוא ענין אמיתי מצד גדר התורה.

ונמצא, שע"פ תורה תרווייהו איתנהו ב"י: מצד עצמם אין בני" ומציאות התורה מוגדרים בטבע הבריאה, אבל לאידך, רצה הקב"ה שפעולת קיום התומ"צ למטה תהי' בטבע העולם דוקא.

ה. והנה כשם שהוא בנוגע ליעקב אבינו, "ישראל סבא"⁶⁹, עד"ז הוא בזרעו, "זרעו בחיים", שגם בהיותם במצרים, ערות הארץ, ועד"ז בכל הגליות, דכל המלכיות נק' ע"ש מצרים⁷⁰, והרי "אתם המעט מכל העמים"⁷¹, והם ככבשה אחת בין שבעים זאבים⁷², וא"כ ה"ז בגדר "שכיח היזיקא", הן בגשמיות, ועוד יותר ברוחניות — הרי מ"מ נאמר עליהם "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים כו'", דגם בהיותם בשבי ובגלות, נשארים חיים, "ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום"⁷³, אע"פ שע"פ טבע העולם אין מקום לזה, כי טבע העולם אינו שולט עליהם.

ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן, א"ל נביא לישראל צאו וזרעו, אמרו לו מי שיש לו קבים חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחי' או יזרענו וימות, אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו, נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין כו', יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שני' בחמשה בניסן, הקריבו עומר בששה עשר בניסן, נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום כו'".

ובהמשך למאמרי רבי יוחנן אלה (שנאמרו בשמו לר"נ ע"י ר' יצחק) מביא הש"ס הסיפור דידן, דהוי יתבי בסעודתא, וביקש ר"נ מר"י "לימא מר מילתא" — דיש לומר, שגם ר"נ ידע ההלכה "אין מסיחין בסעודה" (מפני חשש סכנה), אלא שכוונת בקשתו "לימא מר מילתא" היתה לדברי תורה³⁵, וס"ל שדין זה הוא רק בנוגע לשיחת חולין⁴⁸, אבל בד"ת אין לחוש לסכנה, כי תורה מגינא ומצלי⁴⁹, ואדרבה, ממאמר המשנה⁵⁰ דשולחן ש"לא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים" מובן שיש חיוב אמירת ד"ת בסעודה, וכיון שכן אין לחוש לסכנה, כי כאשר ישראל עוסקים בתורה (ע"פ ציווי השם), הקב"ה שומרם גם אם ע"פ טבע יש חשש סכנה.

ועפ"ז מובן הטעם שענה לו ר' יצחק "הכי אמר רבי יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה", ולא הסתפק בהודעת עצם הדין "אין מסיחין בסעודה", כי בזה כיוון לבאר ולהדגיש שדין זה חל⁵¹ גם אדברי תורה⁵². והוא ע"ד ההלכה לענין דבר מצוה, דאף ש"שומר מצוה לא ידע דבר רע"⁵³ ושלוחי מצוה אינן ניווקין⁵⁴, מ"מ,

השולחן שם.

בפרישה לטור או"ח שם סק"א ונראה דאפילו בין תבשיל לתבשיל אין מסיחין כל זמן שדעתו עוד לאכול" (ע"ש ראייתו). אבל באל"י רבה שם פליג וכתב "וודאי דמותו בין תבשיל לתבשיל" (והביאו במשנה ברורה סק"א). וראה ברי"ף לע"י שם: וכיון שבא להוכיחו הוא סילק עצמו מלסעוד כדי להשיבו. ולכאורה נראה לפי, שסילק עצמו מלסעוד בכלל ולא בין תבשיל לתבשיל, אבל לא משמע כן מהמשך הגמ'. ואכ"מ.

(53) קהלת ח, ה. וראה שדי חמד ח"ג תרסה, ב ואילך. ח"ט א'תתפ, ג ואילך. (54) פסחים ח, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(48) ראה עיון יעקב לע"י שם (באופן אחר קצת).

(49) סוטה כא, א.

(50) אבות פ"ג מ"ג. וראה הערה 52.

(51) אבל בעיון יעקב שם, דר"י אמר דודאי ד"ת מותר לומר לו בתוך הסעודה, אבל שיחה שאינה של ד"ת אף של ת"ח כו' חיישינן לסכנה. ע"ש. וצ"ע.

(52) כבר"ח כאן "אין אומרים דבר הלכה בסעודה". ובמג"א או"ח סק"ע סק"א "אין מסיחין אפילו בד"ת (כ"ה בגמ') — וממשיך — כל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים". וצ"ל דכוונתו לפני האכילה או בסוף הסעודה, כמ"ש בערוך

(69) ל' רש"י ד"ה אף.

(70) ראה ב"ר פט"ז, ד.

(71) ואתחנן ז, ז.

(72) ראה תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא.

(73) ואתחנן ד, ה.

(68) ואולי יש לומר שזהו דיוק ל' רש"י בסוף ד"ה אף "ודחנטו חנטיא ונדמה להם שמת" ולא כמ"ש לפנ"ז בד"ה מקרא "סבורים היו שמת", כי מאחר שנדמה להם שמת הרי הם צריכים לעשות בהתאם, כי כך נראה ונדמה להם בעיניהם. ועצ"ע בטעם כפל הפירושים בפרש"י. ואכ"מ.

"היכא דשכיח היזיקא⁵⁵ שאני, שנאמר⁵⁶ ויאמר שמואל איך אלך (למשוח את דוד, ואע"פ ששלוחו של מקום הי' הרי הי' ירא — רש"י⁵⁷) ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך גו"⁵⁴, ועד"ז בעניננו, דכיון שטעם הדין הוא "שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה"⁵⁸, הרי חשש הסכנה הוא באופן של "שכיח היזיקא", ולכן אין מסיחין בסעודה אפילו בד"ת.

ג. ובזה יש לבאר גם המשך הסיפור, ד"בתר דסעיד א"ל הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת":

לפי הפירוש דלעיל נמצא, שבמענה ר' יצחק "אין מסיחין כו' ויבא לידי סכנה", נרמז ענין כללי בגדר פעולת התורה ומצוות על עניני העולם — דאף שאמר רבי יוחנן שישנם כמה פעמים ואופנים שהקב"ה עושה נסים לישראל, שלא ע"פ טבע לגמרי, מ"מ, פעולת התומ"צ של האדם צ"ל בטבע העולם. ולכן, אף שהתורה יש בה סגולה של הגנה והצלה, אין לסמוך ע"ז במקום דשכיח הזיקא וזקוקים להנהגה נסית.

אלא שענין זה גופא (שפעולת התומ"צ צ"ל בטבע העולם) אפשר לבאר בשני אופנים:

(א) זהו מצד גדרי הטבע, כי חוקי הטבע עצמם הם בריאתו של הקב"ה, וכמבואר בר"ן⁵⁹ "שחפץ השי"ת ורצונו לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר והטבע יקר בעיניו ולא ישנהו אלא לצורך הכרחי"⁶⁰, ולכן, אין רצונו של הקב"ה שקיום התומ"צ יהי באופן שיתבטלו חוקי הטבע.

(ב) זהו מצד גדר התומ"צ גופא, כלומר, ענינן של תורה ומצוות הוא לפעול בטבע העולם (ולא לשנותו).

זאת אומרת: לאופן הא', קיום התומ"צ צ"ל בטבע העולם לפי שגם התומ"צ (כפי שניתנו למטה) הם (כביכול) תחת הגדרת חוקי הטבע (מצד "חפץ השי"ת ורצונו לקיים מנהגו של עולם"), ולכן קיום התומ"צ של האדם מוגבל למצבים אלה שאפשר לקיימן ע"פ טבע; משא"כ לאופן הב', אין זה שבכח חוקי הטבע מצד עצמם למנוע ולהגביל קיום התומ"צ

(55) בר"ח שם "קביעא הזיקא". וכ"ה ביומא (יא, א). קדושין (לט, סע"ב). חולין (58) ע"ד לשון הגמ' "ויבא לידי סכנה" (קמב, א). ובשו"ע אדה"ז שם "ונמצא בא לידי סכנה".

(56) שמואל-א טז, ב. (57) פסחים שם ד"ה איך אלך. (58) ע"ד לשון הגמ' "ויבא לידי סכנה" הוא גם ברמב"ם ורא"ש שבהערה 32. ובשו"ע אדה"ז שם "ונמצא בא לידי סכנה".

(59) דרשות הר"ן דרוש שמיני הקדמה הראשונה. (60) וראה גם חינוך מצוה תקמו.

של האדם, אלא לפי שכך צ"ל מצד גדר התורה ומצוות עצמן, שפעולתן צ"ל בטבע העולם גופא⁶¹ (ולא באופן שחוקי הטבע מתבטלים).

ד. ויש לומר, שבזה פליגי ר"י ור"נ:

"בתר דסעיד א"ל הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת", שיש לומר, שכוונת ר' יצחק בזה היא להדגיש, שטעם הדבר שקיום תומ"צ צ"ל בטבע העולם (כמודגש בזה שאין מסיחין בסעודה אפילו בד"ת) אינו משום שחוקי הטבע יש להם שליטה ח"ו על התומ"צ, כי אדרבה, "יעקב אבינו לא מת", כלומר, לא זו בלבד שאינו מוגדר בטבע העולם, אלא עוד זאת, שהוא למעלה מגדרי הבריאה, דמצד גדר הבריאה צ"ל מיתה בעולם, שהרי אי אפשר לנברא מוגבל בעל שינוי להיות קיים בקיום נצח⁶², ואילו "יעקב אבינו לא מת", והיינו לפי שיעקב אבינו שהוא בחור שבאבות⁶³, שכל מציאותו היא תורה⁶⁴, כמ"ש⁶⁵ ויעקב איש תם יושב אהלים, לכן אין לגבי מקום להגבלות דטבע העולם (כמו התורה עצמה)⁶⁶.

אבל ר"נ, לאחר ששמע מאמר ר' יוחנן "אין מסיחין בסעודה כו' ויבא לידי סכנה", נקט (הפירוש בדברי ר' יוחנן, שס"ל) כאופן הא' הנ"ל, שהתומ"צ כפי שניתנו למטה מוגדרים בגדר הטבע, ויש לומר דזהו מה שהקשה "וכי בכדי ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא" (ולא הקשה לו בפשטות, איך עשו דברים אלה), דעיקר כוונתו היתה להקשות מזה שמשופר בתורה ד"ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא", וגם נעשה ע"פ ציווי של יוסף⁶⁷ (ובפרט הקבורה שהיא מצוה, ונעשתה ע"פ ציווי יעקב ויוסף), ומוכח מזה שגם ע"פ תורה יש הגדרת טבע העולם, כי את"ל ש"יעקב אבינו לא מת", נמצא, שכל המסופר בתורה ע"ד הפעולות שנעשו בגופו של יעקב אינו תיאור האמת ע"פ תורה (אלא רק "בכדי", לפי דעתם של המצרים שלא ידעו שלא מת).

(61) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 80 ואילך.

(62) ועד"ז לגבי משה דאיתמר ב"י (סוטה יג, סע"ב. זח"א לו, סע"ב) "לא מת", דענינו תורה, וידוע דמשה מלגאו ויעקב מלבר (ראה תקו"ז תי"ג — כט, א). — ראה בכ"ז לקו"ש

חכ"ו ע' 6 ואילך ובהערה 68 שם. (67) נ, ב. ולהעיר מאלשיך ויחי שם בארוכה (הובא בעץ יוסף כאן) — דיעקב נשאר שלם כמו שהוא וחנטו אותו. וראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' שלו. ואכ"מ.

(63) שנאמר (תהלים קלה, ד) כי יעקב בחר לו י"ה — ב"ר פע"ו, א. וראה גם זח"א קעא, ב. וראה שם קמז, ב. קיט, ב. ועוד. שער הפסוקים תולדות כז, כה.

(64) ראה רשב"א לע"י שם. ועוד. וראה בהנסמן בסוף הערה 66.